

Orden från Norrland: Sara Lidman och rätten att synas

Berättelse

Sara Lidman föddes den 30 december 1923 i Missenträsk, en liten by i Västerbotten i norra Sverige. Familjen levde av jordbruk och skog, och de var djupt religiösa. Just det här – byns dialekt, bibelns språk och en poetisk rytm – skulle senare präglade hennes böcker så starkt att det fick ett eget namn: "lidmanska".

Som ung insjuknade Sara Lidman i tuberkulos, vilket på den tiden var en allvarlig sjukdom. Hon fick tillbringa lång tid på sanatorium, men där fanns bibliotek, och hon läste mycket. Trots sjukdomen tog hon studentexamen och studerade sedan språk vid Uppsala universitet, där hon blev filosofie kandidat 1949.

År 1953 kom genombrottet. Hennes första roman, *Tjärdalen*, blev en oväntad succé och sålde i stora upplagor. Boken handlar om fattigdom och moraliskt ansvar i en norrländsk by. Två år senare kom *Hjortronlandet*. Med dessa böcker blev hon snabbt en av de mest lästa svenska författarna efter andra världskriget.

Men Sara Lidman ville inte bara skriva om sin barndom. Hon engagerade sig i världen. I början av 1960-talet bodde hon i Sydafrika och Kenya. I Sydafrika rådde apartheid, ett system som höll isär människor efter hudfärg. Hon inledde en relation med en svart man, vilket var förbjudet, och hon greps av polisen 1961. Senare protesterade hon också kraftigt mot Vietnamkriget och blev en känd röst i freds rörelsen.

Hon stod alltid på de svagas sida. År 1968 gav hon ut *Gruva*, en bok där hon lät gruvarbetare vid LKAB själva berätta om sin hårda vardag. Året därpå bröt den stora gruvstrejken ut i Norrbotten. Många menade att boken hade gett arbetarna mod, även om strejken nog hade kommit ändå. När Sara Lidman höll tal på ett strejkmöte fick hon sparken från det tv-team hon arbetade för – men hon ångrade sig inte.

Från 1975 återvände hon till sitt barndomshem för att ta hand om sina åldrande föräldrar. Där skrev hon sitt största verk, den så kallade Jernbanesviten, sju romaner som kom ut mellan 1977 och 1999. De följer tre generationer medan järnvägen och det moderna samhället förändrar norra Sverige.

Sara Lidman fick många utmärkelser. År 1980 fick hon Nordiska rådets litteraturpris för *Vredens barn*. Hon dog den 17 juni 2004 i Umeå, 80 år gammal. Idag räknas hon som en av de viktigaste svenska författarna under 1900-talet.

Ordlista

ORD	FÖRKLARING
präglade	sätta tydliga spår, forma något

ORD	FÖRKLARING
dialekt	sätt att tala som hör till en viss plats
sanatorium	sjukhus där man förr vårdade tbc-sjuka
genombrott	när någon plötsligt får stor framgång
upplaga	antal tryckta exemplar av en bok
engagera sig	bry sig om och arbeta för en sak
apartheid	system i Sydafrika som skilde människor åt efter hudfärg
fredsrörelse	personer som tillsammans arbetar mot krig
strejk	när arbetare lägger ner arbetet i protest
svit	en serie böcker som hör ihop
utmärkelse	pris eller hedersbevisning
åldrande	som blir gammal

Läsförståelsefrågor

---

1. Varför fick Sara Lidmans språk ett eget namn, "lidmanska"?
  1. Hon hittade på helt nya ord ingen förstod.
  2. Hon blandade byns talspråk, bibelns ton och en poetisk rytm.
  3. Hon skrev alltid på en gammal dialekt från Uppsala.
2. Vad hände med Sara Lidman när hon var ung?
  1. Hon blev sjuk i tuberkulos och vårdades länge.
  2. Hon flyttade direkt utomlands för att skriva.
  3. Hon började arbeta i en gruva i Norrbotten.
3. Vad handlar romanen *Tjärdalen* om?
  1. Om järnvägen som byggs genom Norrland.
  2. Om fattigdom och ansvar i en by i norr.
  3. Om en kvinna som greps i Sydafrika.
4. Varför greps Sara Lidman av polisen i Sydafrika 1961?
  1. Hon hade skrivit en bok om gruvarbetare.
  2. Hon hade hållit tal mot Vietnamkriget.
  3. Hennes relation bröt mot apartheidlagarna.
5. Vad blev följden av att hon höll tal på strejkmötet?
  1. Hon förlorade sitt arbete hos tv-teamet.
  2. Hon fick ett pris av gruvarbetarna.
  3. Hon slutade skriva om samhället.
6. Stämmer påståendena med texten? Svara **ja**, **nej** eller **det står inte i texten**.
  1. Sara Lidman skrev sju romaner i Jernbanesviten.
  2. *Gruva* gavs ut efter att den stora gruvstrejken hade börjat.
  3. Sara Lidman gifte sig med en gruvarbetare från Norrbotten.
7. Boken *Gruva* lät arbetarna komma till tals med sina egna ord. Vad säger det om hur Sara Lidman såg på de svaga i samhället? (Förklara med en mening.)
8. På vilket sätt hänger Sara Lidmans barndom ihop med hennes sista stora verk, Jernbanesviten? Ge ett exempel från texten.
9. Vilket pris fick hon år 1980, och för vilken bok?
10. Texten säger att hon "alltid stod på de svagas sida". Nämn två exempel ur texten som visar detta.

Diskussionsfrågor

- Kan en bok förändra samhället? Diskutera med exempel.
- Sara Lidman förlorade sitt jobb för att hon tog ställning. Är det rätt att blanda ihop arbete och åsikter? Vad tycker du?
- Finns det en författare, sångare eller person från ditt hemland som har vågat säga obekväma sanningar? Berätta.
- **Skriv (4–5 meningar):** Beskriv en person du beundrar som har kämpat för andra människors rättigheter.